

CONSIDERAȚII ETICE PRIVIND MENTORATUL DIDACTIC

Conf. univ. dr. Liana CRIȘAN-TĂUȘAN
Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca

***Abstract:** In its essence, mentoring represents a supportive relationship of learning, education between a person willing to share their experience and knowledge (the mentor) and another person with less experience, usually at the beginning of their professional path, able and willing to receive this support towards developing their professional experience (the mentee). A mentor is a professional, a specialist, a person with high expertise in their field, who helps someone, either a person or a group, to develop through learning. Mentoring is a relationship based on trust between the mentor and the mentee that involves a transfer of practical information, knowledge, models, a relationship that favours the transformation of the professional identity of the mentee. The efficiency of the mentoring activity and relationship is influenced by the characteristics of the mentor's personality (empathy, ease in establishing interpersonal relationships, positive attitude, moral integrity) but also by their professional skills. From the perspective of the mentored person, the effectiveness of mentoring is conditioned by qualities such as: the desire to improve, trust, openness to new things, willingness to learn. The mentor must be a model of professionalism, a supporter of the ideals and aspirations of those at the beginning of their career, possessing a high level of professional expertise but also personality traits that facilitate exercising the role of a mentor: altruism, empathy, concern for the needs of others, patience, all attributes that contribute to being a good model for the activity of the mentee. Knowledge of professional responsibilities from a moral-pedagogical perspective is a requirement of educational ethics codes. A professional educator, a mentor teacher must have the ability to carry out analyses, design activities or reflections on fundamental pedagogical concepts from a moral perspective as well. Establishing educational objectives at different levels, designing, selecting educational contents, establishing assessment forms, methods and criteria, managing and regulating the relationship with learners, colleagues, decision-makers and parents are all professional responsibilities that require pedagogical but also ethical skills for the education professionals involved. The inclusion in the codes of professional ethics in education of the issues related to the deontology of the educational purposes, the deontology of the content of education, the deontology of evaluation, the deontology of pedagogical relations can stimulate the reflection and subsequent action of the teaching staff who carry out the mentoring activity but also of the mentored persons themselves. Starting from the premise that the ethical and deontological regulations in any professional field have the role of protecting the quality of the professional services offered by the specialists of said field, the need to consider some ethical principles of behaviour of the mentor teacher is imperatively imposed within the educational field, within the field of the initial professional training due to the mechanism that underpins the mentoring process: the professional performance of the mentor includes behaviours, attitudes, has a formative, directing, orienting role more so than in other fields.*

***Keywords:** teacher mentoring, initial professional training, deontology, ethics, ethical principles*

1. Repere teoretice în mentoratul didactic

În prezent, mentoratul este considerat un instrument eficient pentru formare și dezvoltare, fiind utilizat în diverse domenii: economic, guvernamental, educațional etc. În literatura de specialitate din diferite domenii, străină și autohtonă,

regăsim o multiitudine de definiții, explicitări ale termenilor mentor/mentorat, care evidențiază din perspective diverse esența ideii de mentorat: proces care constă în transmiterea cunoștințelor, abilităților, atitudinilor de la persoane cu experiență către debutanți.

În esența sa, mentoratul desemnează o relație de sprijin al învățării, educării între o persoană dispusă să-și împărtășească experiența și cunoștințele (mentor) și o altă persoană cu mai puțină experiență, aflată de regulă la începutul traseului profesional, capabilă și dispusă să primească acest sprijin pentru a-și dezvolta experiența profesională (persoană mentorată). Mentorul este un profesionist, specialist, persoană cu expertiză ridicată într-un domeniu, care ajută pe cineva, persoană sau grup, să se dezvolte prin învățare. Mentoratul este o relație bazată pe încredere între mentor și discipol, în care are loc un transfer de informații practice, cunoștințe, modele, ce favorizează transformarea identității profesionale a discipolului¹.

Redăm câteva caracteristici fundamentale ale activității de mentorat, sintetizate de C. Stan², pornind de la diferitele perspective de explicitare a conceptului:

- Mentoratul este o relație comunicațională, interpersonală, între două sau mai multe persoane, una cu un grad de experiză mai ridicat decât al celeilalte;
- O relație de mentorat se dezvoltă în timp, iar în funcție de aceste schimbări, mentorul trebuie să adapteze nevoilor persoanei mentorate gradul și tipul de informație, sprijinul și modelul oferit;
- Un program de mentorat eficient vizează atingerea unor obiective prestabilite, formulate de mentor împreună cu persoana mentorizată.

În domeniul educațional termenul de mentorat începe să fie utilizat la finalul anilor 80 în S.U.A., și ceva mai târziu în alte țări, fiind asociat la început cu programele destinate îmbunătățirii calității actului educațional, cu reformarea profesiei didactice și cu formarea inițială a viitoarelor cadre didactice. Ulterior termenul a fost utilizat și în contextul pregătirii practice din formarea inițială a cadrelor didactice, realizate în școli sub coordonarea unor cadre didactice cu experiență.

Majoritatea definițiilor date termenilor de *mentor* și *mentorat* în domeniul educațional au în vedere expertiza unui profesor experimentat (mentor) care este transmisă voluntar unui coleg la începutul carierei sale, într-o relație de mentorat, în vederea facilitării inserției profesionale a debutantului. Autoritatea nu face parte din această relație și ambele părți urmăresc un proces de învățare și dezvoltare profesională.

Mentoratul educațional este o relație de suport pentru învățare, formare și dezvoltare personală, dintre un profesor cu o bogată expertiză profesională și un

¹ Mariana Crașovan, *Mentoratul – modalitate de pregătire și integrare profesională a viitoarelor cadre didactice*, București, Editura Universitară, 2016.

² Cornelia Stan, *Mentorat și coaching în educație*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2020, pp.18-19.

stagiar, de regulă cadru didactic debutant, în care profesorul își împărtășește în mod intenționat cunoștințele și experiența stagiului, ajutându-l pe acesta din urmă să-și desăvârșească experiența profesională³.

În literatura de specialitate sunt sintetizate caracteristici care definesc profilul unui mentor eficient din domeniul educațional⁴:

- Expertiză pedagogică, abilități de proiectare a activităților de îndrumare;
- Cunoașterea legislației din domeniul educațional, a condițiilor de desfășurare a activităților din sistemul de învățământ, a criteriilor de performanță solicitate cadrelor didactice, a condițiilor de avansare pe post;
- Abilități de interrelaționare, comunicare, empatizare;
- Abilitatea de a oferi îndrumări, sfaturi, feedback constructiv;
- Abilități de asigurare a unui bun management al lecțiilor: modalități de organizare a clasei, abilitatea de a adapta cunoștințele academice la nivelul de înțelegere al clasei, gradarea activităților, încadrarea în timp, modalități adecvate de a reacționa la comportamente indezirabile, capacitatea de adaptare la condiții neprevăzute din cadrul lecțiilor, capacități de evaluare și notare, tratarea diferențiată a elevilor etc.

De asemenea, regăsim mai multe calități, atribute ale mentorului, care favorizează îndeplinirea cu succes a rolului acestuia, de a facilita învățarea în sensul dobândirii și dezvoltării anumitor abilități și înțelegerii variabilelor specifice activității desfășurate de persoana mentorată. Redăm câteva dintre calitățile esențiale ale unui mentor bun⁵: un bun mentor este implicat în sarcina de a ajuta debutanții să obțină succesul și gratificarea în noua lor muncă; un bun mentor acceptă cadrele didactice debutante; un bun mentor dovedește suport instrucțional; un bun mentor este eficient în contexte interpersonale diferite; un bun mentor este un model de învățător continuu; un bun mentor comunică speranță și optimism.

E. Stănculescu⁶ include în descrierea competenței de mentor două categorii de factori:

- Factori intelectuali: flexibilitate mentală, expertiză profesională;
- Factori nonintelectuali: abilități sociale, de comunicare, capacitate empatică, principii etice etc.

C. Stan⁷ sintetizează rolurile mentorului, dintre care menționăm: disponibilitatea de a împărtăși celor mai tineri din propria experiență, prin manifestarea generozității; observarea și analizarea atentă a nevoilor stagiului,

³ Liliana Ezechil, *Mentoratul de inserție profesională, Suport de curs Modulul I, elaborat în cadrul proiectului „DE LA DEBUT LA SUCCEES – program național de mentorat de inserție profesională a cadrelor didactice” – POSDRU/57/1.3/S/36525*, București, PRINTECH, 2013.

⁴ Cornelia Stan, *Mentorat și coaching în educație*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2020.

⁵ Mariana Crașovan, *Mentoratul – modalitate de pregătire și integrare profesională a viitoarelor cadre didactice*, București, Editura Universitară, 2016, pp.73-74.

⁶ Elisabeta Stănculescu, *Managementul stresului în mediul educațional*, ediția a-II-a, București, Editura Universitară, 2015.

⁷ Cornelia Stan, *Mentorat și coaching în educație*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2020.

pentru a se putea focaliza pe aspectele care necesită optimizare; comunicarea eficientă cu stagiarul, utilizând toate formele comunicării, pentru a obține cât mai multe informații; facilitarea înțelegerii de către stagiar a tuturor aspectelor formale și nonformale ale instituției în care lucrează, pentru a favoriza adaptarea cât mai rapidă; elaborarea unui plan de dezvoltare, cu scopuri, obiective și termene clare; oferirea unor perspective diferite de abordare a situațiilor analizate, astfel încât stagiarul să poată adopta soluțiile care-l favorizează; identificarea dificultăților stagiarylui și oferirea de răspunsuri clare, la obiect; abordarea suportivă a situațiilor problematice cu care se confruntă stagiarul, fără a fi critic sau a judeca situația sau persoana; oferirea confirmării realizărilor stagiarylui, pentru a-i stimula motivația, a-i crește autoeficacitatea și încrederea în sine; feedback-urile negative trebuie transmise într-o modalitate constructivă, fără a fi axate pe critică, ci pe soluții de înlocuire a demersurilor greșite cu altele eficiente; dovedirea calității de bun motivator, care să activeze întregul potențial al stagiarylui; preocuparea de a dezvolta o relație bazată pe încredere, cu respectarea confidențialității discuțiilor, dând dovadă de onestitate și integritate.

Mentorul trebuie să fie un model de profesionalism, susținător al idealurilor și aspirațiilor celor aflați la început de carieră, să dețină un înalt nivel de expertiză profesională, dar și trăsături de personalitate care să favorizeze exercitarea rolului de mentor: altruism, empatie, preocupare față de nevoile celorlalți, răbdare, fiind un bun model pentru activitatea discipolului.

2. Cadrul deontologic în mentoratul educațional

Cunoașterea responsabilităților profesionale din perspectivă moral-pedagogică reprezintă un deziderat al codurilor de etică educațională. Un educator profesionist, un profesor mentor trebuie să dispună de capacitatea de a realiza analize, configurări sau reflecții asupra conceptelor pedagogice fundamentale și din perspectivă morală. Stabilirea obiectivelor educaționale la diferite niveluri, configurarea, selectarea conținuturilor educaționale, stabilirea formelor, metodelor și criteriilor de evaluare, gestionarea și reglarea relaționării cu educabilii, colegii, factorii de decizie și părinții sunt responsabilități profesionale care impun competențe pedagogice dar și etice pentru profesioniștii din educație. Includerea în codurile de etică profesională din educație a problematicilor referitoare la deontologia finalităților educaționale, deontologia conținutului învățământului, deontologia evaluării, deontologia relațiilor pedagogice, poate stimula reflecția și acțiunea cadrelor didactice care desfășoară activitate de mentorat dar și a persoanelor mentorate.

Profesia didactică presupune cerințe etice, respectarea unor „valori, principii și norme de conduită menite să contribuie la coeziunea instituțională și a grupurilor de persoane implicate în activitatea educațională, prin formarea și menținerea unui climat bazat pe cooperare și competiție după reguli corecte.” (*Codul-cadru de etică*

al personalului didactic din învățământul preuniversitar, Art. 2)⁸. Referitor la profesorii mentori, pe lângă principiile și normele de conduită incluse în *Codul-cadru de etică al personalului didactic din învățământul preuniversitar*, care vizează angajamentele tuturor cadrelor didactice față de elevi și față de profesie, aceștia ar trebui să-și asume principii și norme care să derive din specificul procesului de mentorat. În acest sens, Pop⁹ propune și adaptează *Codul Etic* elaborat de *Consiliul European pentru Mentoring și Coaching* (EMCC), pentru a fi folosit drept reper în stabilirea unor norme, reguli sau principii care să ghideze activitatea profesională a mentorilor. *Codul de Etică pentru profesioniști în general și pentru membri ai EMCC*¹⁰, actualizat în 2008, face referire la următoarele coordonate în care se încadrează activitățile mentorilor: competență, context, limite, integritate și profesionalism. Din această perspectivă, prezentăm o selecție a unor idei adaptate din documentul menționat.

Mentorii:

- vor folosi cunoștințele și experiența profesională pentru a înțelege așteptările și nevoile de învățare ale persoanelor mentorate;
- vor stabili împreună cu persoanele mentorate modalitățile de îndeplinire a obiectivelor, demonstrând transparență și deschidere;
- vor promova independența, autonomia și responsabilizarea persoanei mentorate;
- vor valorifica așteptările și nevoile de învățare ale persoanelor mentorate, respectând însă profilul de competențe al cadrului didactic;
- se asigură că dețin competențele și experiența necesară pentru a răspunde nevoilor de dezvoltare ale discipolului;
- vor menține mereu nivelul de confidențialitate care este potrivit și agreat de la începutul relației;
- se vor asigura că relația de mentorat reflectă contextul profesional în care are loc mentoratul;
- vor acționa în mod responsabil, conștientizând și evitând posibilele situații de discriminare sau prejudecată;
- se vor implica în activități de dezvoltare profesională continuă;
- își vor desfășura activitatea în limitele competenței lor profesionale și vor recunoaște când această competență poate fi depășită și când este necesar să trimită discipolul la un mentor mai experimentat.

Referitor la documentele legislative actuale, regăsim în ORDIN nr. 5.485 din 29 septembrie 2011 pentru aprobarea *Metodologiei privind constituirea corpului profesorilor mentori pentru coordonarea efectuării stagiului practic în vederea ocupării unei funcții didactice*, la Anexa 4, *Codul de conduită al profesorilor*

⁸ ORDIN Nr. 4831/2018 din 30 august 2018 privind aprobarea *Codului-cadru de etică al personalului didactic din învățământul preuniversitar*. Emitent: Ministerul Educației Naționale. Publicat în: Monitorul Oficial Nr. 844 din 4 octombrie 2018.

⁹ Claudia Pop, *Ethics of mentoring in the school environment*, în „Journal of Romanian Literary Studies”, nr. 14/2018, p. 220-229.

¹⁰ *Codul Global de Etică pentru Coaches, Mentori și Supervizori*.

*mentori*¹¹. Documentul reglementează principiile fundamentale și normele de conduită profesională ale profesorilor mentori, cu scopul asigurării calității serviciilor de mentorat. Prin crearea cadrului etic, se asigură îndeplinirea obligațiilor mentorilor cu profesionalism și corectitudine, menținerea la un nivel înalt a prestigiului instituției în care își desfășoară activitatea, crearea unui climat de încredere și respect reciproc între profesorul mentor și profesorul/cadrul didactic stagiar.

La Articolul 3, documentul prezintă principiile care guvernează conduita profesională a profesorilor mentori:

- „1. supremația Constituției și a legii, principiu conform căruia profesorii mentori au îndatorirea de a respecta Constituția și legile țării în exercitarea activității lor;
2. prioritatea interesului public, principiu conform căruia profesorii mentori au îndatorirea de a considera interesul comunitar general mai presus decât interesul personal;
3. imparțialitatea, principiu conform căruia profesorii mentori au îndatorirea de a aplica aceleași reguli în situații similare, de a avea o atitudine obiectivă, neutră față de orice interes politic, economic sau de altă natură;
4. profesionalismul, principiu conform căruia toate activitățile desfășurate de profesorii mentori sunt realizate cu responsabilitate, competență și eficiență, pe baza cunoștințelor și aptitudinilor proprii;
5. integritatea morală, principiu conform căruia activitatea profesorilor mentori este exercitată cu onestitate și corectitudine, în deplină concordanță cu principiile etice asumate;
6. libertatea gândirii și a exprimării, principiu conform căruia profesorii mentori pot să își exprime și să își fundamenteze opiniile cu respectarea ordinii de drept și a bunelor moravuri, cu respectarea unor opinii diferite de a lor formulate de către profesorii/cadrele didactice stagieri/stagiare;
7. confidențialitatea, principiu conform căruia profesorii mentori trebuie să păstreze confidențialitatea în legătură cu datele, informațiile și documentele la care au acces, să nu utilizeze sau să facă publice aceste informații fără autorizare clară și expresă din partea profesorului/cadrului didactic stagiar sau fără avizul scolii.”

În același document, corelativ cu principiile menționate, sunt precizate o serie de obligații, care trebuie să se regăsească în conduita profesională a profesorilor mentori. Dintre acestea amintim: evitarea activităților care ar putea perturba procesul de mentorat; obiectivitate în evaluarea cadrului didactic stagiar; abordarea cu seriozitate a nevoilor de învățare ale cadrului didactic stagiar; utilizarea tuturor informațiilor, datelor sau documentelor utile dezvoltării profesionale a cadrului didactic stagiar; cunoașterea legislației specifice activității desfășurate; dezvoltarea continuă a competențelor profesionale necesare desfășurării cu succes a activității de mentorat; evitarea utilizării în interes personal a informațiilor dobândite pe parcursul

¹¹ ORDIN nr. 5.485 din 29 septembrie 2011 pentru aprobarea *Metodologiei privind constituirea corpului profesorilor mentori pentru coordonarea efectuării stagiului practic în vederea ocupării unei funcții didactice*. Emitent: Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului. Publicat în: Monitorul Oficial nr. 739 din 20 octombrie 2011.

procesului de mentorat; evitarea diseminării informațiilor sau documentelor care ar putea leza imaginea publică a cadrului didactic stagiar sau a instituției de învățământ în care-și desfășoară activitatea.

O abordare similară a principiilor și normelor de conduită a profesorilor mentori poate fi dezvoltată printr-o adaptare a principiilor din cadrul Codului deontologic al profesiei de psiholog din România¹²:

1. Principiul respectării drepturilor și demnității umane

Conform acestui principiu, mentorii își desfășoară activitatea manifestând respect față de drepturile, trăirile, experiențele, cunoștințele, valorile, ideile, opiniile și opțiunile celorlalți. Mentorii au datoria să conceapă orice relație profesională cu cadrele didactice debutante, în termenii acceptării individualității și diversității umane, echității și respectării demnității umane. Aprecierea valorii celorlalte persoane nu va fi supusă discriminării de niciun fel (naționalitate, etnie, rasă, religie, sex sau orientare sexuală, statut marital, abilități fizice sau intelectuale, vârstă, statut socio-economic sau orice altă caracteristică personală, condiție sau statut).

2. Principiul responsabilității profesionale și instituționale

Mentorii trebuie să manifeste maximă responsabilitate față de profesorii stagiați și față de instituția în care își desfășoară activitatea, menținând cele mai înalte standarde de calitate, respectând legile și reglementările specifice profesiei de cadru didactic dar și funcției de mentor, luând cele mai potrivite decizii în legătură cu desfășurarea procesului mentorat, acceptând politicile generale și principiile instituției.

3. Principiul integrității profesionale

Profesorii mentori vor da dovadă de integritate morală și profesională în toate relațiile lor, vor promova obiectivitatea, onestitatea și buna-credință în activitățile lor profesionale, vor fi reflexivi, deschiși și conștienți de limitele lor personale și profesionale.

4. Principiul competenței profesionale

Mentorii au obligația să depună permanent un efort de menținere și dezvoltare a competențelor lor prin informare permanentă, programe de formare profesională de specialitate, consultări cu ceilalți specialiști din domeniu sau prin cercetări care să conducă spre creșterea competenței profesionale. De asemenea, trebuie să-și cunoască foarte bine limitele de competență în oferirea sprijinului de dezvoltare profesională a stagiarelor.

5. Principiul reglementării relațiilor profesionale

În relație cu profesorul stagiar, la debutul procesului de mentorat și pe parcursul acestuia, mentorii trebuie să-și informeze debutanții cu privire la scopurile activităților, responsabilitățile celor implicați, beneficiile și riscurile potențiale. Mentorii au obligația să își informeze stagiarii în legătură cu implicațiile utilizării instrumentelor de evaluare și a rapoartelor, a metodelor, tehnicilor și procedurilor ce vor fi aplicate.

¹² *Cod deontologic al profesiei de psiholog cu drept de liberă practică*, din 24 noiembrie 2018. Emitent: Colegiul psihologilor din România. Publicat în Monitorul Oficial nr. 143 din 22 februarie 2019.

Față de profesorul stagiar, mentorii vor manifesta onestitate, corectitudine, respect, nu vor exprima critici nefondate la adresa activității profesionale, iar conduitele lor vor fi în acord cu standardele profesionale. Dacă se vor confrunta cu o situație justificată de încetare a procesului de mentorat și de preluare a cazului de către alt coleg de profesie, mentorii vor menține un contact suportiv și responsabil față de stagiar și vor furniza colegului informațiile necesare continuării sprijinului profesional.

Toate aceste abordări includ principii și standarde etice care reglementează conduita profesională a mentorilor, oferind o bază consensuală pentru adoptarea unei atitudini colective împotriva comportamentelor ce încalcă principiile eticii profesionale. Prin respectarea lor se asigură buna organizare și funcționare a activității de mentorat educațional, creșterea gradului de confort al cadrelor didactice stagiare și a încrederii acestora în serviciile oferite de profesorul mentor.

Bibliografie

- CRAȘOVAN, Mariana, *Mentoratul – modalitate de pregătire și integrare profesională a viitoarelor cadre didactice*, București, Editura Universitară, 2016.
- EZECHIL, Liliana (coord.), *Calitate în mentoratul educațional*, București, Editura V&I Integral, 2008.
- EZECHIL, Liliana (coord.), *Ghidul mentorului*, Pitești, Editura Paralela 45, 2009.
- EZECHIL, Liliana, *Mentoratul de inserție profesională, Suport de curs Modulul I, elaborat în cadrul proiectului „DE LA DEBUT LA SUCCES – program național de mentorat de inserție profesională a cadrelor didactice” – POSDRU/57/1.3/S/36525*, București, PRINTECH, 2013.
- LAZĂR, Emil, LEAHU, Gabriel, *Mentoratul în educație. Context facilitator și modalitate de sprijin pentru cariera didactică*, București, Editura Universitară, 2020.
- POP, Claudia, *Ethics of mentoring in the school environment*, în „Journal of Romanian Literary Studies”, nr. 14/2018, p. 220-229, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=741674>.
- STAN, Cornelia, *Mentorat și coaching în educație*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2020.
- STĂNCULESCU, Elisabeta, *Managementul stresului în mediul educațional*, ediția a-II-a, București, Editura Universitară, 2015.
- Cod deontologic al profesiei de psiholog cu drept de liberă practică*. din 24 noiembrie 2018. Emitent: Colegiul psihologilor din România. Publicat în Monitorul Oficial nr. 143 din 22 februarie 2019, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/211126>.
- Codul Global de Etică pentru Coaches, Mentori și Supervizori*, https://static1.squarespace.com/static/63c10e9c6633012890107f8a/t/6492b390cdf90771b918c0ad/1687335825149/EMCC_Romania_Codul_Global_Etica_+EMCC_Global_Code_Ethics_2023.pdf.
- ORDIN Nr. 4831/2018 din 30 august 2018 privind aprobarea *Codului-cadru de etică al personalului didactic din învățământul preuniversitar*. Emitent: Ministerul Educației Naționale. Publicat în: Monitorul Oficial Nr. 844 din 4 octombrie 2018, <https://www.edu.ro/sites/default/files/fisiere%20articole/OMEN%204831.pdf>.
- ORDIN nr. 5.485 din 29 septembrie 2011 pentru aprobarea *Metodologiei privind constituirea corpului profesorilor mentori pentru coordonarea efectuării stagiului practic în vederea ocupării unei funcții didactice*. Emitent: Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului. Publicat în: Monitorul Oficial nr. 739 din 20 octombrie 2011, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/132323>.